

معاینه‌های سلامت شغلی را جدی بگیرید

مهندس سیدمحمدحسن رضوی اصل

کارشناس سلامت کار
دانشگاه علوم پزشکی قم

دکترحمیدرضا صابری

متخصص طب کار و عضو هیأت علمی
دانشگاه علوم پزشکی کاشان

مهندس رسول لسان

کارشناس بهداشت حرفه‌ای
دانشگاه علوم پزشکی کاشان

اهداف آموزشی

امیداست خوانندگان محترم پس از مطالعه مقاله:

- با اهداف معاینه‌های سلامت شغلی آشنا شوند.
- انواع معاینه‌های سلامت شغلی را شرح دهند.
- نحوه انجام معاینه‌های سلامت شغلی را توضیح دهند.
- بیماری ناشی از کار را تعریف کنند.
- به صحت و دقت در ثبت معاینه‌ها اهمیت دهند.

بیماری‌زاوی را در مراکز دولتی و مراکز خدمات طب کار مجاز، معاینه کند (معاینه‌های دوره‌ای). البته معاینه‌های اختصاصی دیگری بر اساس دستورالعمل‌های جاری وزارت بهداشت در حوزه سلامت کار نیز پیش‌بینی شده است، مثل معاینه‌های مشاغل سخت و زیان‌آور یا معاینه‌های کارگران نوجوان یا معاینه‌های بازگشت به کار که همگی به نحوی در ماده ۹۲ قانون آمده است. نظارت و پایش معاینه‌های سلامت شغلی بر اساس ماده ۸۵ و تبصره ماده ۹۶ قانون کار و همچنین قانون تشکیل وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی بر

مقدمه

معاینه‌های سلامت شغلی با هدف تعیین استعداد و قابلیت فرد برای انجام کار مورد نظر توسط کارفرمایان در واحدهای مشمول قانون کار و ماده ۹۰ تأمین اجتماعی انجام می‌شود. در قانون کار جمهوری اسلامی ایران، ماده ۹۲ تکلیف کارفرما را در خصوص انجام معاینه‌ها مشخص کرده است و به موجب آن کارفرما باید برای کارگران خود پرونده پزشکی تشکیل دهد و حداقل سالی یکبار بر اساس مواجهه کارگر با عوامل زیان‌آور

عهده مرکز سلامت محیط و کار و واحدهای تابعه در سطح دانشگاه‌ها است. اهمیت این معاینه‌ها از آن جهت است که امکان تشخیص زودرس و پیشگیری از وخامت بیماری ناشی از کار را به دنبال دارد.

هرچند که از پرونده‌های پزشکی کارگران در حوزه معاینه‌های سلامت شغلی برای مقاصد از قبیل صدور دفترچه بیمه و تشخیص میزان و شدت بیماری در موارد مربوط به تعیین میزان غرامت بیماری در دستگاه قضایی نیز استفاده می‌شود که این موضوع زمانی موثر است که هم صحت معاینه‌ها توسط دستگاه‌های نظارتی تایید شود و هم دقت انجام معاینه‌ها مهر تایید خورده باشد.

اهداف معاینه‌های سلامت شغلی

اطمینان از اینکه فرد، برای کار موردنظر مناسب است، تعیین میزان سلامت فرد پیش از شروع به کار، تشخیص زودرس و درمان بهنگام بیماری‌ها یا جلوگیری از پیشرفت بیماری‌های شغلی، تطبیق کارگر با کاری که انجام می‌دهد، پایش برنامه‌های کنترل و پیشگیری که پیش از این اجرا شده‌اند، بررسی اثرات محیط کار بر سلامت افراد، پیشگیری از وقوع حوادث شغلی، بررسی میزان آمادگی افراد برای بازگشت دوباره به کار، استفاده از سوابق در مراجعه‌های بعدی و استفاده از معاینه‌ها در پرونده‌هایی که به علت بیماری در مراجع قانونی مطرح است.

انواع معاینه‌ها

معاینه‌ها به سه دسته کلی تقسیم می‌شوند:

۱. معاینه‌های بدو استخدام
۲. معاینه‌های دوره‌ای
۳. معاینه‌های اختصاصی

معاینه‌های بدو استخدام: انتخاب کار مناسب برای هر فرد به میزان قدرت، قابلیت، ذوق و استعداد افراد بستگی دارد. اگر کار در نظر گرفته شده برای فرد با توانایی‌ها و استعداد او مطابقت نداشته باشد، این مسأله می‌تواند در آینده و هنگام استخدام‌های بعدی در مشاغل دیگر نیز تأثیر منفی داشته باشد (ماده ۹۰ تأمین اجتماعی).

معاینه‌های دوره‌ای: آن دسته از معاینه‌ها هستند که پس از اشتغال افراد و در فواصل معین با اهداف پیش گفت

انجام می‌شوند.

معاینه‌های اختصاصی: این معاینه‌ها در مواقع خاص یا برای گروه‌های مخصوص از شاغلان انجام می‌شوند که به طور کلی برخی موارد آن به شرح زیر هستند:

۱. معاینه‌های اختصاصی شاغلان مشاغل سخت و زیان‌آور
۲. معاینه‌های جوانان و زنان
۳. معاینه‌هایی که به درخواست معاینه شونده یا دیگران
۴. معاینه‌های هنگام تغییر شغل
۵. معاینه‌های هنگام آغاز مجدد کار (برگشت به کار)

نحوه انجام معاینه‌ها

معاینه‌های سلامت شغلی در مشاغل غیرخانگی با درخواست کارفرما توسط مراکز دولتی و مراکز تخصصی طب کار، پزشکان متخصص طب کار دارای مطب و پزشکان عمومی دارای گواهی بازآموزی طب کار در مطب و بندرت در واحد کاری که مجوز لازم را از حوزه معاونت بهداشتی دانشگاه مربوط داشته باشند، انجام می‌شود. البته به این مسأله مهم باید توجه داشت که قبل از انجام معاینه‌ها اندازه‌گیری عوامل زیان‌آور محیط کار جهت تعیین میزان مواجهه کارگر با مخاطرات محیط کار توسط شرکت‌های خدمات مهندسی بهداشت حرفه‌ای انجام می‌شود. برای شروع یک معاینه بعد از تعیین یک مرکز دولتی یا موسسه مجاز طب کار فرم معاینه‌های سلامت شغلی که یک سند قانونی و غیر قابل خدشه است باید توسط افراد مجاز به شرح زیر تکمیل شود:

۱. مشخصات فردی و سوابق شغلی، سابقه شخصی، خانوادگی و پزشکی، بنا به اظهارات فرد معاینه شونده توسط پزشک، کارشناس یا کاردان بهداشت حرفه‌ای یا بهگر، بهداشتیاری کار، کاردان‌های مراکز خدمات جامع سلامت و بهورز.

از این نوع بیماری‌ها، بیماریابی، درمان، تعیین خسارت، پیگیری بیماران و بسیاری از داده‌های دیگر با دقت و سرعت جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل می‌شود و در پایگاه اطلاعات ذخیره و در موقع نیاز بازیابی می‌شوند.

همان‌طور که در اهداف انجام معاینه‌های سلامت شغلی گفته شده، استفاده از نتایج معاینه‌ها در پرونده‌های مطرح در دستگاه قضایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. متخصصان مورد وثوق قضات برای اظهار نظر کارشناسی از پرونده پزشکی کارگر و معاینه‌های قبل از استخدام و دوره‌ای مندرج در آن استفاده می‌کنند. به همین دلیل صحت و دقت انجام معاینه‌ها و نگهداری سوابق از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

معاینه‌های پایش سلامت شاغلان حداقل یک نوبت سالانه برای واحدهای موضوع ماده ۸۵ قانون کار الزامی است. یکی از اقدام‌های لازم قبل از انجام معاینه‌های دوره‌ای شناسایی و اندازه‌گیری آلاینده‌های محیط کار است. نتیجه معاینه‌های دوره‌ای، در پرونده پنج‌برگی مدون وزارت بهداشت ثبت می‌شود و پرونده مذکور، مرجع وضعیت سلامتی شاغل است. هریک از اجزای این پرونده، به منظور تامین هدف خاصی تدوین شده است که برای تامین این اهداف لازم است هر قسمت توسط فرد آموزش دیده و واجد شرایط و در شرایط استاندارد و با تجهیزات مناسب و منطبق با راهنمای معاینه‌های دوره‌ای و براساس نوع مواجهات انجام شود.

علاوه بر موارد ذکر شده که برای بررسی وضعیت سلامت افراد شاغل در محیط‌های کاری است، انجام و ثبت صحیح معاینه‌های دوره‌ای در تعیین کارافتادگی و موارد قانونی شامل شکایت‌های قضایی بین کارفرما و شاغل اهمیت ویژه‌ای دارد.

در تعیین درصد و میزان دیه و از کارافتادگی شاغل و از همه مهمتر شغلی بودن ادعاهای مطرح شده، ثبت معاینه‌ها و آزمایش‌ها و پاراکلینیک‌ها در دستگاه قضایی و پزشکی قانونی بسیار مهم است. به طوری که هم‌اکنون برای بررسی چنین مواردی یکی از مستندات اتکایی دستگاه قضا، پرونده‌های پزشکی شاغل است.

برای اینکه قاضی و پزشکی قانونی بتوانند تصمیم درستی بگیرند و حقی از شاغل یا کارفرما ضایع نشود،

۲. تعیین عوامل زیان‌آور شغلی که فرد معاینه شونده در مواجهه با آن قرار داشته یا دارد توسط فارغ‌التحصیلان مقاطع کاردانی و بالاتر بهداشت حرفه‌ای
۳. معاینه‌های بالینی توسط پزشک مسؤول معاینه‌ها انجام و در پرونده ثبت و به همراه مهر و امضاء درج می‌شود.
۴. نتایج اقدام‌های پاراکلینیکی درخواست شده شامل آزمایش‌ها، یافته‌های رادیوگرافی قفسه سینه، نوار قلب و سایر موارد چون سونوگرافی، سی‌تی اسکن و... توسط پزشک یا تحت نظارت مستقیم پزشک، در پرونده ثبت می‌شود.
۵. قسمت نظریه نهایی درخصوص ادامه کارشاغل توسط پزشک مسؤول معاینه‌ها تکمیل می‌شود.

تعریف بیماری شغلی: بیماری‌های شغلی بیماری‌هایی هستند که به علت مواجهه افراد با عوامل فیزیکی، شیمیایی، زیستی و روحی روانی (سایکولوژیکی) در محیط کار به وجود می‌آیند. علل بیماری‌های شغلی بسیار متنوع‌اند و تاکنون تعداد زیادی عامل خطرزا را در مشاغل صنعتی شناسایی کرده‌اند که در مرگ، معلولیت و نقص عضو کارگران تأثیرگذار است.

بیماری‌های شغلی درمان قطعی ندارند، اما به کمک روش‌های پیشگیری و ایمنی می‌توان از بروز آن‌ها جلوگیری کرد. این بیماری‌ها چنانچه در مراحل ابتدایی شناسایی شوند و تحت درمان قرار گیرند، می‌توان از مزمن شدن بیماری و از کارافتادگی افراد جلوگیری کرد. در نظام اطلاعات بیماری‌های شغلی، داده‌های گوناگون بهداشتی اعم از داده‌های مربوط به پیشگیری

بعد از بازدید کارشناس بهداشت حرفه‌ای از روند فعالیت شاغل و بررسی محیط کار و مطالعه پرونده پزشکی، فرد شاغل به متخصص طب کار ارجاع می‌شود تا معلوم شود، بیماری او ناشی از کار است یا خیر؟ پس، انجام صحیح موارد فوق و تکمیل پرونده معاینه‌های قبل از استخدام و معاینه‌های دوره‌ای برای همه شاغلان الزامی است. فراموش نکنیم که مثلاً ثبت نادقیق یک تست تنفسی در ابتدای استخدام شاغل می‌تواند بیماری ریوی ایجاد شده در محیط کار را کاملاً مخفی کند یا انجام ندادن آن حق فرد را از بین ببرد. مثال‌هایی از این دست در زمینه شنوایی‌سنجی، بینایی‌سنجی، بیماری‌های اسکلتی عضلانی، پوستی و... در معاینه‌ها به وفور قابل اشاره است.

توجه‌نکردن به معاینه‌های سلامت شغلی ممکن است باعث بروز حوادث ناشی از کار در اثر ناتوانی در انجام کار شده و همچنین آسیب جبران‌ناپذیری به افراد مستعد بیماری شغلی بزند. بنابراین انجام صحیح و دقیق معاینه‌ها باعث کاهش هزینه‌های تشخیصی برای پرونده‌های متقاضی غرامت و دیه شده و از طرفی سریع‌تر به نتیجه خواهند رسید و در اثر مبهم بودن مستندات دادرسی به درازا نخواهند کشید.

در کنار آن معاینه‌های دوره‌ای و اختصاصی نیز به دلیل ثبت مرتب وضعیت فرد در طول اشتغال می‌تواند تمامی مشکلات جسمی و روحی فرد را در طول مدت کارکرد ناشی از اثر عوامل زیان‌آور نمایان کند و در پرونده‌های

مطرح شده برای غرامت ناشی از کار یک مدرک مستند و مناسب است. نبود دقت در انجام معاینه‌ها و رعایت نکردن استانداردهای معاینه می‌تواند بیماری‌های ناشی از کار احتمالی را پوشانده و تشخیص و ثبت آن را مشکل کند و در هنگام مراجعه فرد جهت تعیین غرامت مستلزم آزمایش‌های هزینه‌بر و صرف وقت زیاد است. از این رو توصیه می‌شود پزشکان و مراکز انجام دهنده معاینه‌ها نکات زیر را مراعات کنند.

فرم‌های معاینه‌ها را به طور کامل و بدون خط خوردگی و لاک گرفتگی تکمیل کنند، در ثبت عوامل زیان‌آور، مشخصات شغلی قبلی و فعلی، معاینه‌های بالینی و پاراکلینیکی دقت لازم را به کار گرفته و بر اساس استانداردهای معاینه‌های پزشکی صحت کار را نیز مورد توجه قرار دهند، همه آزمایش‌ها و پاراکلینیک درخواستی ضمیمه پرونده کارگر شود و پرونده‌ها را به شکل الکترونیک و فایل pdf یا فایل مشابه نگهداری کنند تا امکان تغییر در آن به حداقل ممکن برسد.

در ارجاع و ثبت نتایج آن دقت کافی داشته باشند، خلاصه نتایج معاینه‌های هر فرد را به طور کامل و صحیح استخراج کنند، نتایج معاینه‌ها را به تصویب کمیته حفاظت فنی و بهداشت کار برسانند، نتایج معاینه‌ها را تجزیه و تحلیل و مشکلات قابل رفع و قابل کنترل را مشخص کنند، نتایج معاینه‌ها را به اطلاع کارگر رسانده و آن را مستند کنند.

نتیجه‌گیری

انجام معاینات سلامت شغلی با توجه به دربرگرفتن قسمت‌های مختلف محیط کار به کارفرمایان در انجام اقدام‌های اصلاحی نظیر اصلاح سیستم تهویه، اصلاح سیستم روشنایی، اصلاح عوامل مغایر ارگونومیک محیط کار و کاهش عوامل زیان‌آور محیط کار، الزام کارگران به استفاده از وسایل حفاظت فردی و... یا در تغییر شغل فرد مربوط کمک می‌کند. همچنین کارفرما، هر سال متوجه روند سلامت شاغل خود شده تا در صورت بروز مشکل بتواند قبل از بدتر شدن بیماری نسبت به پیشگیری و درمان آن اقدام کند.

به این موضوع امتیاز دهید (۱۰۰ تا ۱۰۰). کد موضوع ۹۸۲۱۲
پیامک ۳۰۰۷۲۷۳۱۰۰۱
نحوه امتیازدهی: امتیاز - شماره مقاله
مثال: اگر امتیاز شما ۸۰ باشد (۸۰ - ۹۸۲۱۲)

منابع
* مجله پیراپزشکی دانشکده بهداشت دانشگاه تهران
* دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی
* قانون کار جمهوری اسلامی